

CHAPTER

10

พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี

The Rituals for the Dead
of Chinese-Thai in Chonburi

นภัศวรณ สุภาทิพย์*

บุญรอด บุญเกิด**

บุญเลิศ ยองเพชร***

* นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อของคนจีนแต่จิวก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาปรากฏว่า ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้นชาวจีนนำความเชื่อของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าผสมผสานกัน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสอนให้บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ชาวจีนจึงต้องฝังศพเท่านั้น เนื่องจากการฝังศพสามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้ที่หน้าฮวงซุ้ย และมีการเขียนป้ายชื่อไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีกด้วย เมื่อครบรอบวันเซ็งเม้งต้องมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ฮวงซุ้ย ทำให้ต้องมีการแสดงความกตัญญูอย่างไม่ขาดระยะ ส่วนลัทธิเต๋าสอนในเรื่องธรรมชาติ การหาฮวงซุ้ยจึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสม และสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต เมื่อชาวจีนได้รับคตินิพพานนิกายมหายานเข้าไว้จึงมีการจัดศาสนพิธีขึ้น เพื่อชำระล้างบาปและมลทินของดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ และสร้างกุศลกรรมให้แก่ดวงวิญญาณได้ประสพสุขคติในปรโลก

สำหรับชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรี ได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามามิได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควรในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ผ่านการพัฒนาและการสั่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะของผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้ได้และสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่

ในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย คือ การแต่งงานและลักษณะของครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา อย่างไรก็ตามคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีแม้จะมีการปฏิบัติตามพิธีกรรม คล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความไม่เข้าใจในประเพณีอย่างถ่องแท้ อีกทั้งผลกระทบจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความเป็นสมัยใหม่ รวมทั้งความไม่เข้าใจในความเป็นจีนเหมือนชาวจีนรุ่นเก่า เพราะมีความเป็นไทย เข้ามาผสมผสานมาก ย่อมทำให้รูปแบบการจัดงานรวมทั้งพิธีกรรมในการปฏิบัติ แปรเปลี่ยนไปบ้าง แต่สิ่งที่เหลืออยู่คู่กับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนก็คือ ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ผู้เป็นบุตรหลานหวังว่าดวงวิญญาณของ บรรพบุรุษจะได้รับความลำบาก และได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี

คำสำคัญ: พิธีกรรม/ คนไทยเชื้อสายจีน/ ชลบุรี/ งานศพ

Abstract

This research entitled “The Rituals for the Dead of Chinese-Thai in Chonburi” aims firstly to study the belief of Chaözhou people before immigrating into Chonburi; secondly, to study the organization of the rituals for the dead of Chinese-Thai in Chonburi; and thirdly, to investigate the factors of cultural change and integration for holding the rituals for the dead of this group of people. The findings are presented in form of descriptive analysis.

The findings show that so far the rituals have been greatly evolved. At the very beginning, the Chinese integrated Confucian’s and Taoist’s beliefs into the practice. In Confucianism, gratitude towards ancestor is one of the most important principles and the bodies of the dead ancestors are not allowed to be cremated but buried. This is because names, family names, and contributions of

the dead can be inscribed on the gravestones in front of the tombs. Also, a plate inscribed with the name of the dead ancestor is made and brought to the family's house for the descendants to worship. During Chingming Festival of every year, the descendants have to worship in front of the tombs of their dead ancestors. In Taoism, nature is the essence. The location of the tomb must be delicately selected and harmonized with the nature and it must promote the descendants' prosperity in the future, according to the Taoist belief. Later, the Mahayana Buddhism influenced the belief of this group of Chinese people. Religious rituals have been integrated with the belief that the rituals will purify the dead ancestor's soul so that the soul will proceed to land of tranquility in the afterworld.

For the Chinese people settling in Chonburi have integrated their belief and rituals into Thai culture which results in Thai-Chinese culture. Both Thai and Chinese cultures have been preserved and exist. The reasons which facilitate this integration are marriage, characteristic of family, religion and belief, and education. Although the Chinese-Thai people living in Chonburi have tried to keep their traditional practice, the rituals are deviated from what they were in the past. This is because of the lack of insight knowledge of custom, the unclearness of being true Chinese, and the influences of modernization and technology. However, what is existing with these Chinese-Thai is the belief that their ancestors' souls are being with them and the descendants do hope that their ancestors' souls are living in peace.

Keywords: Rituals/ Chinese-Thai/ Chonburi/ The dead

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมระดับประเทศ ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ยิ่งสังคมใหญ่มากเพียงใดความหลากหลายดังกล่าวก็จะมากขึ้นเพียงนั้น และการคงอยู่ทางด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติต่างๆ ก็ได้มีส่วนสำคัญในการสร้างความหลากหลายและความร่ำรวยทางวัฒนธรรม เป็นจุดดึงดูดความสนใจของคนทั่วไปในเวลาต่อมา

ประเทศไทยก็เช่นกัน มีส่วนประกอบของประเทศเป็นประชากรมากมายหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวไทย ชาวจีน ชาวอินเดีย และอื่นๆ เนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นการย้ายถิ่นจากต่างประเทศและภายในประเทศ การอพยพย้ายถิ่นดังกล่าว ทำให้กลุ่มคนที่ย้ายเข้ามาในประเทศไทยจึงมีมากมายหลายเผ่าพันธุ์ คนเหล่านี้ได้แพร่กระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศไทย

กลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ใหม่ เมื่อได้เข้ามาอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชนดั้งเดิมบางส่วนได้ปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ก่อน แต่บางส่วนเมื่ออพยพเข้ามาในถิ่นใหม่ก็ยังคงดำรงรักษาเอกลักษณ์เดิมส่วนใหญ่ของตนเอาไว้ ดังเช่นคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยสุโขทัย เพราะประเทศไทยเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับคนไทยมีนิสัยโอบอ้อมอารีไม่รังเกียจคนต่างชาติต่างภาษา ไม่จำกัดสิทธิผู้อื่นที่จะนับถือศาสนา จึงทำให้ชาวจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก (พลกุล อังกินันท์, 2514, หน้า 1) ชาวจีนที่อพยพเข้ามาได้นำเอาระบบความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ มาเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรมในวันสารทจีน พิธีศพ วันตรุษจีน วันเซ็งเม้ง การครอบรอบวันตายของบรรพบุรุษ และพิธีกรรมอื่นๆ ที่ชาวจีนได้เคยยึดถือปฏิบัติมาก่อนในประเทศของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวจีนได้เรียนรู้และได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตน

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชาวจีนไม่ว่าจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดในโลก ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของตนเอาไว้ เนื่องจากชาวจีนเชื่อว่าหากได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วจะสามารถช่วยเหลือให้การดำเนินชีวิตในต่างแดนเกิดความมั่นคง ทั้งร่างกายและจิตใจ และมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในการส่งเสริมความสามัคคีในกลุ่มคนชาติเดียวกัน

ชลบุรีเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเชื้อสายแต่จีวซึ่งเชี่ยวชาญการค้าและมีบทบาทสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจประมง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 2-3) ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบชายทะเลเมืองบางปลาสร้อยทำการค้าและประมงอย่างกว้างขวางจนสามารถส่งออกไปยังต่างประเทศอีกทั้งเป็นผู้นำอ้อยเข้ามาปลูกและริเริ่มอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายแถบอำเภอบ้านบึง อำเภอบ้านทอง และอำเภอบ้านสนธิคม ส่วนคนจีนที่อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 5 มักทำอาชีพปลูกผักและเลี้ยงเป็ดอยู่ในบริเวณเดียวกัน คนจีนที่อพยพมาตั้งรกรากในจังหวัดชลบุรี และได้แต่งงานกับคนท้องถิ่นได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมประจวบญาติพี่น้อง ยิ่งไปกว่านั้นคนจีนยังนำศิลปวัฒนธรรมของจีนมาเผยแพร่ (จุลชีพ ชินวรรณ, 2528, หน้า 61) และยังปฏิบัติตามพิธีกรรมตามประเพณีต่างๆ ของตนที่เคยปฏิบัติ เมื่อครั้งยังอยู่ในประเทศจีนซึ่งคนจีนมีความเชื่อว่า ถ้าตนได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแต่เดิมมา จะสามารถช่วยเหลือให้การดำเนินชีวิตในต่างแดนมีความมั่นคงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีจีนแสดงบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตทางสังคมในการส่งเสริมความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน และทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชาวจีน เพราะฉะนั้นชาวจีนไม่ว่าจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่แห่งไหนในโลก ก็คงยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง (ฟรีนา บรูมฟิลด์, 2533, หน้า 3) โดยจะพยายามรักษาระเบียบประเพณีของตนไว้มากบ้างน้อยบ้างตามสภาพ ถึงแม้ว่าพวกเขาจะเป็นชาวจีนในชุมชนจีนโพ้นทะเล ในฐานะของชาวต่างชาติ หรือในสังคมตะวันตก (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2531, หน้า 41)

พิธีกรรมในวงจรชีวิตของชาวจีนโดยเฉพาะประเพณีเกี่ยวกับการตายยังเป็นพิธีศพของบุพการีด้วยแล้ว ผู้เป็นบุตรหลานจะต้องจัดอย่างดีที่สุดเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตา มีความละเอียดซับซ้อนสะท้อนภูมิปัญญาเก่าแก่ เต็มไปด้วยสัญลักษณ์เพื่อให้เกียรติแก่ผู้ตายและส่งผู้ตายไปยังภพภูมิที่ดี และบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่มีความเจริญรุ่งเรือง รักใคร่สามัคคีกันเมื่อชาวจีนอพยพไปอยู่ที่ใดก็นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของชนชาติตนไปปฏิบัติ และพิธีกรรมงานศพเป็นรูปแบบสัญลักษณ์ที่แสดงออกมาจากความเชื่อทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลานและสืบเนื่องกันไปเรื่อยๆ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับพิธีกรรมของชาวจีนในจังหวัดชลบุรีที่แสดงออกมานั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นของแท้ดั้งเดิม หากแต่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้ลดขั้นตอนของการปฏิบัติตามพิธีกรรมลงไป แสดงว่าความเชื่อทางศาสนาที่เป็นรากฐานของพิธีกรรม และองค์ประกอบของพิธีกรรมได้มีการกลืนกลายบางส่วน โดยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหญ่ที่ห้อมล้อมวัฒนธรรมจีนอยู่ในเวลานี้ (สมบูรณ สุขสารานู, 2530)

ดังนั้น สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมของชาวจีนในประเทศไทยที่ส่งผลกระทบไปอย่างซ้ำๆ นั่นก็คือ สาระในเรื่องของความหมายและรูปแบบของพิธีกรรมซึ่งมีผลให้ความมุ่งหมายที่บรรพบุรุษต้องการให้ลูกหลานปฏิบัติได้เปลี่ยนไป อันเป็นการเปลี่ยนระบบคิด พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายอาจนับเนื่องเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุด ในกระบวนการวงจรชีวิตทุกพิธีกรรมเพราะมีความสัมพันธ์กับโลกลับหรือกับความตายที่อธิบายได้ยาก การมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมทำให้ญาติมิตรผู้ใกล้ชิดไม่รู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวจนเกินไปนัก เป็นการนำเสียดายที่คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสิ่งนี้น้อยไปเนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงในสังคมมากมาย โดยเฉพาะความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีที่ทำให้เห็นว่า พิธีกรรมเป็นเรื่องไร้สาระ จนขาดความใส่ใจในความหมายที่แท้จริงของพิธีกรรม

จากสาเหตุข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีซึ่งหลายขั้นตอนของพิธีกรรมถือว่าเป็นรากฐานชีวิตและความเชื่อที่มีเชื่อมโยงทางด้านความกตัญญูและการบูชาบรรพบุรุษอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าแบบแผนการดำเนินชีวิตจะเข้าสู่การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นไทยแล้ว รวมทั้งในสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยกระบวนการที่ทำให้สังคมอยู่ในภาวะทันสมัย แต่ยังคงมีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติคงเหลืออยู่ซึ่งพิธีกรรมงานศพยังสื่อให้ทราบถึงความหมายสำหรับวิถีชีวิตและรูปแบบสังคมของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี จึงเป็นเหตุให้ทำการศึกษาถึงความหมายและรูปแบบของพิธีกรรม การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานไปตามบริบทต่างๆ ของสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมศพของคนจีนแต่จิวก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบของพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมงานศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ความรู้เกี่ยวกับคติความเชื่อที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมศพของคนจีนก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีอันนำไปสู่การอธิบายหรือทำนายลักษณะสังคมของคนไทยเชื้อสายจีน และทำให้เข้าใจถึงรากฐานของความคิดและการกระทำของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ได้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อีกทั้งแนวโน้มในอนาคตของพิธีกรรมงานศพ

3. สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่างๆ ซึ่งมีทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานช่วยกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ที่ศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต พร้อมทั้งถ่ายภาพประกอบ ในการสังเกตผู้ศึกษาจะใช้วิธีการจดบันทึก ส่วนการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการบันทึกลงในแบบบันทึกเสียงหรือจดบันทึกตามความเหมาะสม และได้กำหนดกลุ่มผู้ที่สัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

2.1 ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนแต่กำเนิดที่มีบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองจีนและปัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี

2.2 ผู้นำ หรือเจ้าพิธี หรือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมศพที่มีบรรพบุรุษอพยพมาจากประเทศจีน และปัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชลบุรี

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง มาถอดความโดยการสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 3.1 รวมทั้งข้อมูลที่ได้จดบันทึกจากการสัมภาษณ์และ การสังเกตมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และจากเอกสารมาเรียบเรียงเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม และรูปแบบของพิธีกรรมงานศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

3.4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และจากเอกสารมาวิเคราะห์ตามขอบเขตของการศึกษา

3.5 ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลทั้งหมด และจัดระบบเนื้อหาให้สอดคล้องกับขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.6 สังเคราะห์ข้อมูล

4. ชั้นเสนอผลการวิจัย

เสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) และมีภาพประกอบ

ผลการศึกษา

พิธีกรรมศพของคนจีนเป็นพิธีที่มีวิวัฒนาการมานานมาก ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้น ชาวจีนนำความเชื่อของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า มาผสมผสานกัน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสอนให้บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ชาวจีนจึงต้องฝังศพเท่านั้น ไม่นิยมการเผาศพ เนื่องจากการฝังศพสามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้ที่หินแกะสลักหน้าswingซุ้ม และมีการเขียนป้ายชื่อของบรรพบุรุษไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีกด้วย เมื่อครบรอบวันเซ็งเม้งบุตรหลานจะต้องมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่swingซุ้ม จึงเป็นการแสดงความกตัญญูอย่างไม่ขาดระยะ ส่วนลัทธิเต๋าสอนในเรื่องธรรมชาติ การหาswingซุ้มจึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสม และสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต เมื่อชาวจีนได้รับคติมหายานเข้าไว้จึงมีการจัดศาสนาพิธีขึ้น เพื่อชำระล้างบาปและมลทินของดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ และสร้างกุศลกรรมให้แก่ดวงวิญญาณได้ประสบสุคติในโลก ดังจะเห็นได้จากความหมายของกงเต็ก คำว่า “กง” หมายถึง การกระทำในสิ่งที่ถูกต้องแทนดวงวิญญาณของผู้ถึงแก่กรรม อันจะเป็นผลให้เกิด “เด็ก” ซึ่งหมายถึง กุศลกรรมที่เกิดจากการกระทำดี ซึ่งจะส่งผลให้

อำนาจของคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณบรรลู่ถึงความสุขอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าระบบความเชื่อของชาวจีนมีการยอมรับระบบความเชื่อหลายๆ อย่างไว้ด้วยกันโดยนำมาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของตน โดยการนำเอาค่านิยมของตนเองไปตีความหมายในการใช้ระบบความเชื่อเหล่านั้น ในการยอมรับระบบความเชื่อต่างๆ ก็เพื่อให้เกิดความสำเร็จทางวัตถุ เช่น ความสำเร็จในทางการค้า ความร่ำรวย และเป็นการประกันความมั่นคงทางจิตใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ชาวจีนจะอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยและความยากลำบากในการดำรงชีวิต แต่สิ่งสำคัญในวิถีชีวิตของชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ก็ยังคงอยู่ ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวจึงได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาวไทยด้วย สำหรับชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรีมิได้ถือว่าเป็นการสิ้นสุด แต่ถือว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ต่างหาก ชาวจีนเหล่านี้ได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ทำให้เกิดรูปแบบของวัฒนธรรมผสมผสานแบบไทยจีนเกิดขึ้น เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามา มิได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควรในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ผ่านการพัฒนาและการสั่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้ได้

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยนั้นก็คือ

1. การแต่งงาน และลักษณะของครอบครัว

1.1 การแต่งงาน

การแต่งงานกับคนไทยของชาวจีนอพยพ นำมาสู่การสร้างครอบครัวของกลุ่มชาวจีนอพยพ ซึ่งในช่วงชีวิตของชาวจีนรุ่นแรกๆ ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมแบบจีนดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ในระยะต่อมา

การดำรงสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนในจังหวัดชลบุรี ได้ดำเนินไปท่ามกลาง การผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการแต่งงานกับคนท้องถิ่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันแม้ว่าส่วนใหญ่ของผู้ชาย ชาวจีนมีความต้องการให้เรียนรู้ในวัฒนธรรมจีนของตนมากกว่าที่จะเรียนรู้ใน วัฒนธรรมไทย แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะดังกล่าวไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดชลบุรี โดยบรรดาชาวจีนต่างเริ่มมองเห็นข้อดีของ การปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่รัฐบาลต่อต้านชาวจีนและความ เกลียดชังชาวจีนได้ทวีความรุนแรงขึ้น นำมาสู่การแบ่งแยกความเป็นไทยและ ความเป็นจีน คนจีนหลายคนได้ใช้ช่องทางการแต่งงานกับคนไทยในการ ผสมผสานกลมกลืนความเป็นไทยให้เกิดขึ้น แม้ว่าจะเป็นการกระทำเพื่อปรับตัว ตามสถานการณ์ก็ตาม ความเป็นจีนและไทยได้เกิดการผสมผสานขึ้นผ่านการ แต่งงานมีผลให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคมระหว่างกันได้ดียิ่งขึ้น การรับ และการถ่ายทอดวัฒนธรรมของกันและกันจนทำให้วัฒนธรรมของจีนแต่จีว บางส่วนได้รับการอนุรักษ์ไว้ บางส่วนสูญหายไปเพราะไม่มีการสืบทอดกัน ใน ครอบครัว บางส่วนถูกผสมผสานเข้าไปในวัฒนธรรมไทย อนึ่งแม้ในสมัยก่อน ชาวไทยและชาวจีนบางกลุ่มจะมีการถือเรื่องการแบ่งแยกเชื้อชาติ แต่ปัจจุบัน แทบจะไม่มี การแบ่งแยกเชื้อชาติให้เห็น คนไทยรับเอาวัฒนธรรมจีนไปปฏิบัติใน หลายๆ เรื่องและชาวจีนก็เช่นกัน ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดชลบุรีเรียก ตนเองว่า “ชาวไทยเชื้อสายจีน” ด้วยสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แต่ก็ ยังคงรำลึกถึงบรรพบุรุษและยังรักษาประเพณีของตนไว้

1.2 ลักษณะของครอบครัว

แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ขนาดของครอบครัว และฐานะทาง เศรษฐกิจของครอบครัว

1.2.1 ขนาดของครอบครัว

ในอดีตลักษณะของครอบครัวชาวจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดชลบุรี เป็นครอบครัวแบบขยาย โดยทุกครอบครัวจะอยู่ร่วมกัน จะรับ

เอาญาติคนอื่นๆ ไว้เป็นสมาชิกในบ้าน ช่วยกันทำมาหากิน การเคารพเชื่อฟังกัน ภายในครอบครัวจะถือฝ่ายชายที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้าครอบครัว อันเป็นค่านิยมมาจากความเชื่อในเรื่องการเคารพดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สังคมชาวจีน ความเหลื่อมล้ำทางสถานภาพระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงมีอยู่สูง โดยจะให้ความสำคัญกับฝ่ายชายมากกว่าฝ่ายหญิง เพราะถือว่าผู้ชายเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดวงศ์ตระกูลได้ ฉะนั้นงานสิ่งใดก็จะให้ลูกชายเป็นผู้ทำหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ส่วนลูกหญิงเมื่อแต่งงานไปแล้วก็จะกลายเป็นคนนอกตระกูลทันที อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคนจีนสมัยก่อนจะนิยมชมชอบกับการมีครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกหลายๆ อยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่ในปัจจุบันนี้ลักษณะหรือขนาดของครอบครัวก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นต่อๆ มาได้รับการศึกษามากขึ้น มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารหรือนโยบายของทางรัฐบาลมากขึ้น ทำให้ความคิดในเรื่องการสร้างครอบครัวของตนเองเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว และมีการคุมกำเนิดมีบุตรให้น้อยลง ซึ่งบางครอบครัวอาจจะอยู่ในแถวเดียวกันกับครอบครัวเดิม แต่บางครอบครัวเนื่องจากหน้าที่การงานเป็นตัวบังคับให้ต้องไปทำงานยังพื้นที่ห่างไกลจากครอบครัวเดิม เมื่อครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่มีจำนวนสมาชิกที่น้อยลงทำให้ขนาดของครอบครัวมีขนาดเล็กลงไปด้วย ซึ่งขนาดของครอบครัวถือว่ามีสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย เช่น การจัดเตรียมงานเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ตามประเพณีจีนมีข้อปฏิบัติที่ค่อนข้างจะยุ่งยากและเป็นงานใหญ่พอสมควร จึงต้องแบ่งกำลังออกเป็นหลายฝ่ายเป็นการแบ่งงานกันทำ การจัดเตรียมในแต่ละพิธีก็ต้องมีผู้รู้คอยแนะนำให้กระทำพิธีอย่างถูกต้องตามโบราณประเพณี เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของลูกหลานต่อไปในภายภาคหน้า

1.2.2 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

คนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันนี้มีหลายคนที่มีการบอกกล่าวแก่ลูกหลานไว้ว่า ถ้าวันข้างหน้ามีใครสักคนในครอบครัวต้องเสียชีวิตลงว่าจะ

เลือกจัดพิธีกรรมศพแบบใด แต่หลายคนก็ละเลยที่จะนึกถึงเรื่องนี้เพราะคิดว่าเป็นวันที่ยังมาไม่ถึงเพราะความตายเป็นเรื่องน่ากลัว และเป็นเรื่องอัปมงคลที่จะต้องมานั่งนึกถึงวันตายของตนเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วการลงคิดคำนวณถึงงบประมาณที่จะต้องใช้จ่ายในงานศพกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนควรทำเพื่อจัดเตรียมงบประมาณไว้จำนวนหนึ่งสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในพิธีศพของตนเองหรือของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนมากที่ได้จากการสัมภาษณ์เลือกที่จะเผาศพบรรพบุรุษของตนแทนการฝังศพ สาเหตุที่มีการเลือกเผาศพและทำฮวงซุ้ย เนื่องจากที่ดินมีราคาแพง คนที่มีฐานะไม่ดี ไม่สามารถซื้อที่ดินสำหรับสร้างฮวงซุ้ยได้ จึงนิยมเผาศพแทนการฝัง บางครอบครัวจัดพิธีศพและพิธีฝังเด็กแบบจีนแต่เผาศพแทนการฝัง ซึ่งเป็นการปรับปรนหรือการผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย อีกอย่างหนึ่งการเผาศพทำให้เสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักหรือบางครอบครัวก็ไม่ได้ทำพิธีฝังเด็กหรือฝังศพอีกต่อไป แต่หันมาใช้พิธีเผาศพผู้เสียชีวิตเช่นเดียวกับพิธีศพแบบไทยมากขึ้น ซึ่งบางครั้งก็เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่เสียชีวิตเองที่ไม่ต้องการให้เป็นภาระกับลูกหลาน และเป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีฝังเด็กหรือการฝังศพแบบจีนนั้นกำลังจะค่อยๆ หายไป เพราะมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าพิธีศพแบบไทยหลายเท่า จากการสัมภาษณ์คนไทยเชื้อสายจีนส่วนมากต่างเชื่อกันว่าพิธีฝังเด็กและการฝังศพจะค่อยๆ หดความนิยมไปเพราะคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ และมักนิยมพิธีศพแบบไทยมากกว่าเพราะสะดวกประหยัดกว่ามาก คนจีนรุ่นเก่าไม่ยอมให้ลูกหลานเตี้อดร้อนก็มักจะบอกล่วงหน้าว่าไม่ต้องทำกงเต๊ก และให้จัดการเผาศพตามแบบพิธีไทย

2. ศาสนาและความเชื่อ

จากรูปแบบทางวัฒนธรรมของจีนที่ได้เข้ามาผสมผสานกับรูปแบบทางวัฒนธรรมของไทยตลอดวงจรชีวิตของบุคคลหนึ่งนี้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่คนจีนมีต่อผืนแผ่นดินไทยตลอดมา โดยวัฒนธรรมที่แสดงออกส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของพิธีกรรมที่แสดงถึงคติ ความเชื่อของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเมื่อพวกเขาอพยพมาแล้วพวกเขาก็ยังคงปฏิบัติตาม

ชนบรรมนิยมเงินที่เคยมีมาแต่เดิม ทั้งนี้ ก็เพื่อสร้างความสบายใจให้กับตนเอง หากจะให้เปลี่ยนแปลงแผนการปฏิบัติอย่างกะทันหันก็คงจะเป็นสิ่งที่น่าลำบากใจ ยิ่งนัก และเชื่อว่าพวกเขาก็คงจะไม่กระทำอย่างนั้นเป็นแน่ เพราะการกระทำ เช่นนั้นถือเป็นการทำลายจิตวิญญาณและตัวตนของความเป็นเงินที่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของชาวจีนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในช่วงแรกรูปแบบ การดำเนินวงจรชีวิตของชาวจีนจึงยังคงเป็นแบบเดิมอยู่ ต่อมาชาวจีนได้มีการเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของไทยมากขึ้น ทำให้พวกเขาเกิดการซึมซับชุดของคติความเชื่อของคนไทยเข้าไปด้วย โดยคติความเชื่อนี้ มีการแทรกซึมลงไป ในจิตใจของชาวจีนผ่านทาง การปฏิบัติตัวของคนไทยที่ทำให้ คนจีนได้เห็นอยู่เป็นประจำ จนคนจีนเกิดความคุ้นชินกับสิ่งที่คนไทยปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของคนไทยนี้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นได้ เพราะวิถีปฏิบัติตามประเพณีทุกอย่างล้วนสื่อความไปในทางที่ดีงามทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงทำให้ชาวจีนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยให้เข้ามา มีบทบาทควบคู่กับวัฒนธรรมจีนในวิถีชีวิตของตนเอง จากการสัมผัสชาวยุโรป เชื่อสายเงินในจังหวัดชลบุรี ต่างให้ความเห็นตรงกันว่า ในปัจจุบันชนบรรมนิยม ประเพณี และความเชื่อแบบจีนได้แปรเปลี่ยน และผสมผสานไปตามยุคสมัย และกาลเวลา ชาวไทยเชื่อสายเงินต่างก็ศรัทธา และเคารพในเทพเจ้า เซียน และ พระโพธิสัตว์ของจีนพร้อมๆ กับศรัทธาในพระสงฆ์ และพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทของไทย พิธีกรรม และประเพณีจีนบางอย่างได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น พิธีกรรมศพ เป็นต้น บางพิธีมีพิธีกรรมแบบจีนโดยการตั้งศพทำางเต็ก และ นิมนต์พระจีนมาสวดสลับกับพระสงฆ์ไทย และทำการเผาศพแบบไทย

3. การศึกษา

ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งการผสมผสานให้ลูกหลานจีนกลายเป็นไทยมากขึ้น คือ ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการของไทย ในอดีตรัฐบาลไทยได้มีนโยบาย ส่งเสริมการศึกษาไทยอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันก็มีนโยบายควบคุมโรงเรียนจีน โดยพิจารณาว่าโรงเรียนจีนเป็นเสมือนสถาบันแห่งการรักษาวฒนธรรมจีน ซึ่งเป็น

เครื่องกีดขวางการที่จะให้ชาวจีนเข้าสู่สังคมไทย และรู้สึกว่าเป็นคนไทย ซึ่งควรจะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทยๆ เหมือนอย่างชาวจีนอพยพในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ถูกให้มีการผสมกลมกลืนเข้าสู่สังคมไทยอย่างราบรื่นด้วยเหตุที่ไม่มีโรงเรียนจีนเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งทางสังคม ลูกจีนที่เกิดในไทยจะได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิด ส่วนมากจะได้รับสิทธิเหมือนคนไทยคือต้องเข้าโรงเรียนตามการศึกษาภาคบังคับ การเข้าสู่อุปการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือระบบโรงเรียนเป็นการขยายความสัมพันธ์ออกจากแวดวงครอบครัวของตนเอง การได้คลุกคลีเล่นหัวกับกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนเป็นการได้เรียนรู้วัฒนธรรม และแบบแผนการดำรงชีวิตแบบไทยจากหนังสือบทเรียน จากเพื่อนในโรงเรียน และจากเพื่อนบ้านด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเป็นประติมากรรมในโรงเรียน ระบบการศึกษาแบบไทยทำให้เริ่มหันเหลูกจีนสัญชาติไทยไปจากแบบแผนทางวัฒนธรรมจีนไม่มากนักน้อย จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยทำให้ลูกหลานจีนเป็นไทยได้เร็วขึ้น หรือจะทำให้ลูกหลานจีนคงมีความเป็นจีนอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ประเพณีหรือพิธีกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ขณะที่สร้างขึ้นในตอนแรกเนื่องด้วยสภาวะแวดล้อมของชีวิตเป็นอย่างหนึ่งซึ่งสอดคล้องเหมาะสมกับประเพณีที่กำหนดขึ้นนั้นคนที่อยู่และทำการตอบสนองกันได้ประโยชน์ตรงตามความประสงค์ และตราบไต่ที่สภาวะแวดล้อมของชีวิตมิได้เปลี่ยนแปลงไป สังคมยังสามารถอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ผู้ที่กำหนดสร้าง และผู้ร่วมใช้ประเพณีที่สมมุติกันขึ้นมาแต่แรกนั้น ไม่มีโอกาสรู้ถึงสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในภายหลัง ซึ่งถ้าได้รู้ อาจจะเป็นผู้แก้ไขเปลี่ยนแปลงประเพณีที่ตนกำหนดไว้เองด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นคนรุ่นหลังที่ยึดถือไว้แต่ไม่พิจารณาด้วยเหตุผล ไม่รู้ว่าสภาวะแวดล้อมอย่างไรเหมาะสมสอดคล้องกับประเพณีอะไร ยึดถือกันไว้เพราะได้ชื่อว่าเป็นประเพณี

อย่างนี้อาจเสียประโยชน์ของชีวิตมากกว่าจะได้ ประกอบกับปัจจุบันนี้สภาวะแวดล้อมของชีวิตเปลี่ยนแปลงด้วยอิทธิพลของมนุษย์ และความเจริญทางวิทยาศาสตร์ การใช้ประเพณีที่ขัดกับสภาพความจำเป็นของชีวิตอาจเป็นการเร่งทำลายมากกว่าจะช่วยธำรงสังคมและหมู่คณะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวหรือคนไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมในรอบปีหรือรอบชีวิต

2. ควรศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอื่นๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนจีนในแห่งต่างๆ มิได้หมายความว่า จะดำเนินไปตามครรลองเดียวกัน แม้ว่าชุมชนจีนแต่ละแห่งจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันในหลายๆ ด้าน เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แตกต่างกัน ได้กำหนดเส้นทางการพัฒนาที่แตกต่างกันให้แก่ชุมชนเหล่านี้ ส่งผลให้เกิดแบบแผนทางวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกัน

3. ควรศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ของคนจีนในปัจจุบันที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยการแต่งงานกับคนไทย หรือได้เข้ามาทำงานในประเทศไทย ว่ามีความคิดความเชื่ออย่างไรต่อพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการปฏิบัติโดยมีรูปแบบและคติความเชื่อของไทยเข้าไปผสมผสาน

รายการอ้างอิง

- จุลชีพ ชินวรรโณ. (2528). *สัมพันธ์ไมตรีไทย-จีน ทศวรรษแห่งมิตรภาพ พ.ศ. 2518-2528*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พลกุล อังกินันท์. (2514). *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, วิทยาลัยวิชาการศึกษา (ประสานมิตร).
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2531). *บูรณาการของเยาวชนจีนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พรีนา บรมพิลด์. (2533). *ความเชื่อชาวจีน* (หยกแดง, แปล). กรุงเทพฯ: ยินหยาง.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). *ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
-